

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»**

КОЛОДІН Денис Олексійович

УДК 343.222.4: 343.415 (477)

**КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ
ЗА ФАЛЬСИФІКАЦІЮ ПІДСУМКІВ ГОЛОСУВАННЯ НА
ВИБОРАХ ТА РЕФЕРЕНДУМІ**

Спеціальність 12.00.08 – кримінальне право та криминологія;
кримінально-виконавче право

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня

кандидата юридичних наук

Одеса – 2014

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Національному університеті «Одеська юридична академія» Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник кандидат юридичних наук, доцент
ПІДГОРОДИНСЬКИЙ Вадим Миколайович,
Національний університет
«Одеська юридична академія»,
директор Інституту прокуратури та слідства

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, професор
ЛИХОВА Софія Яківна,
Юридичний інститут
Національного авіаційного університету,
завідувач кафедри
кримінального права та процесу;

кандидат юридичних наук, професор
АНДРУШКО Петро Петрович,
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка,
завідувач кафедри кримінального права та
кримінології

Захист відбудеться «___» _____ 2014 р. о _____ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 41.086.03 Національного університету «Одеська юридична академія» за адресою: 65009, м. Одеса, вул. Фонтанська дорога, 23.

З дисертацією можна ознайомитись у науковій бібліотеці Національного університету «Одеська юридична академія» за адресою: м. Одеса, вул. Піонерська, 2.

Автореферат розісланий «___» _____ 2014 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Г. І. Чанишева

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Відповідно до статті 5 Конституції України, народ визнається носієм суверенітету і єдиним джерелом влади в Україні. Із цієї позиції формування демократичної правової держави вимагає дослідження широкого кола проблем, пов'язаних з охороною та захистом функціонування форм безпосередньої демократії. Згідно з чинним законодавством, реалізації правових гарантій виборчих та референдних прав громадян приділяється значна увага. Одним із механізмів забезпечення зазначених прав є кримінальна відповідальність як один із видів юридичної відповідальності за перешкоджання втіленню в життя таких форм безпосередньої демократії, як вибори та референдум.

Основним способом порушення виборчих прав громадян та впливу на перебіг голосування є саме фальсифікація підсумків голосування на виборах та референдумі. Аналіз статистичних даних Головного слідчого управління МВС України, наданих за 2008–2013 рр., свідчить про існування випадків фальсифікації підсумків голосування.

Дослідження практики Вищого адміністративного суду України про визнання недостовірними результатів чергових виборів народних депутатів України та скасування реєстрації обраних народних депутатів свідчить про те, що підставами прийняття указаних рішень є відкриття кримінальних проваджень за фактами фальсифікації виборчих документів та підсумків голосування за ознаками злочинів, передбачених ст. 158 Кримінального кодексу України (далі – КК України). Разом із тим, зазначені кримінальні провадження не завершено та не передано до суду.

Вказані фактичні обставини свідчать про те, що засоби кримінального права, які здійснюють охорону передбаченого законом порядку підведення підсумків голосування на виборах та референдумі, не забезпечують належного регулювання зазначених порушень та опосередковано свідчать про недосконалість кримінально-правових норм, що встановлюють відповідальність за фальсифікацію підсумків голосування на виборах та референдумі.

Проблеми забезпечення кримінально-правового механізму захисту виборчих та референдних прав громадян є об'єктом дослідження таких вчених, як: П.П. Андрушко, І.В. Берднік, В.П. Бодаєвський, І.Я. Бутяйкін, І.О. Зінченко, В.С. Ковальський, О.В. Кубарєв, С.Я. Лихова, П.І. Люблінський, М.А. Маркуш, М.І. Мельник, В.О. Навроцький, П.П. Пилипчук, О.О. Семенюк, А.В. Солдатенко, М.І. Ставнічук, Н.Ю. Турищева, В.П. Тихий, С.С. Тучков, Я.М. Топчій, Чжоу Хен, І.С. Щербина, С.С. Яценко, Н.В. Янюк.

Питанням кримінальної відповідальності за злочини, що посягають на виборчі та референдні права, присвячено такі дисертаційні дослідження, як: Л.П. Медіна «Кримінально-правова характеристика злочинів проти виборчих

прав громадян (ст. ст. 157, 158, 159 КК України)» (2004), С.А. Мозоль «Запобігання злочинам проти виборчих прав громадян» (2008), С.В. Красноголовець «Кримінальна відповідальність за порушення виборчих та референдних прав громадян в Україні та державах Центральної Європи (порівняльний аналіз на прикладі Польщі, Словаччини, Угорщини, Чехії)» (2009), І.В. Берднік «Кримінальна відповідальність за фальсифікацію виборчих документів та документів референдуму (частини перша–третя ст. 158 КК України)» (2012).

Незважаючи на важливі наукові висновки, яких було досягнуто зазначеними вище авторами, зміни, що сталися у кримінальному законодавстві України у 2006–2007 рр., вимагають перегляду окремих аспектів кримінальної відповідальності за порушення порядку підведення підсумків голосування на виборах та референдумі, що й обумовило необхідність окремого дослідження цієї проблеми.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Робота є складовою частиною наукових досліджень кафедри кримінального права Одеської національної юридичної академії «Тенденції та перспективи розвитку кримінального права України» на 2006–2010 рр. як складової плану науково-дослідної роботи Одеської національної юридичної академії на тему «Традиції та новації в сучасній українській державності і правовому житті» (державний реєстраційний номер 0106U004970), а також наукових досліджень кафедри кримінального права Національного університету «Одеська юридична академія» «Механізм кримінально-правового впливу в умовах сталого розвитку» на 2011–2015 рр. як складової плану науково-дослідної роботи Національного університету «Одеська юридична академія» на тему «Теоретичні та практичні проблеми забезпечення сталого розвитку української державності та права» (державний реєстраційний номер 0110U000671).

Проблематика дисертаційної роботи пов'язана з реалізацією положень Резолюції ПАРЄ 1407 (2004) «Про нові концепції оцінки стану демократичного розвитку» (м. Страсбург, 8 жовтня 2004 р.) та Концепції підвищення правової культури учасників виборчого процесу та референдумів в Україні, затвердженої Указом Президента України від 8 грудня 2000 р.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційного дослідження є комплексна характеристика кримінального законодавства за фальсифікацію підсумків голосування, аналіз об'єктивно-суб'єктивних ознак злочинів, що посягають на порядок встановлення підсумків голосування, а також удосконалення кримінального законодавства за фальсифікацію підсумків голосування на виборах та референдумі.

Досягнення поставленої мети дослідження зумовило постановку та вирішення таких завдань:

визначити поняття «підсумки голосування», «підроблення підсумків голосування» а також інші поняття, які використовуються у бланкетних

диспозиціях кримінально-правових норм, що передбачають підстави відповідальності за фальсифікацію підсумків голосування на виборах та референдумі;

дослідити питання соціально-політичної та соціально-правової обумовленості кримінально-правової заборони фальсифікації підсумків голосування на виборах та референдумі;

узагальнити зарубіжний законодавчий досвід закріплення кримінальної відповідальності за фальсифікацію підсумків голосування на виборах та референдумі;

надати конструктивно-змістовну характеристику об'єктивних та суб'єктивних ознак фальсифікації підсумків голосування на виборах та референдумі, передбачених положеннями частин четвертої–восьмої ст. 158 та частини третьої ст. 160 КК України;

дослідити проблеми кваліфікації, призначення покарання за фальсифікацію підсумків голосування на виборах та референдумі;

розробити пропозиції та рекомендації щодо подальшого удосконалення вітчизняного законодавства, яке передбачає відповідальність за фальсифікацію підсумків голосування на виборах та референдумі.

Об'єктом дослідження є кримінальні правовідносини, що забезпечують реалізацію виборчих та референдних прав громадян.

Предметом дослідження є кримінальна відповідальність за фальсифікацію підсумків голосування на виборах та референдумі, її закономірності.

Методи дослідження обрано з урахуванням поставлених завдань, відповідно до об'єкта та предмета дослідження. Методологія зазначеної роботи ґрунтується на широкому переліку загальнонаукових та спеціальних методів.

Діалектичний метод пізнання дозволив виявити та розв'язати неузгодженості, що існують між складами злочинів, які посягають на порядок встановлення підсумків голосування (п. п. 1.1, 1.2, 1.3, 2.1, 2.2, 2.3, 2.4); історичний метод використано для дослідження становлення кримінальної відповідальності за фальсифікацію підсумків голосування на виборах та референдумі (п. п. 1.2); метод контент-аналізу – для дослідження матеріалів судової практики (п. п. 2.1, 2.2, 2.3, 2.4); методи аналізу і синтезу – для дослідження об'єктивних та суб'єктивних ознак складів злочинів, що посягають на порядок встановлення підсумків голосування, а також питань удосконалення кримінальної відповідальності за фальсифікацію підсумків голосування на виборах та референдумі (п. п. 2.1, 2.2, 2.3, 2.4, 3.1, 3.2.). Порівняльно-правовий метод використано для дослідження сутності кримінально-правових норм, якими встановлюється кримінальна відповідальність за фальсифікацію підсумків голосування на виборах та референдумі, та суміжних складів злочинів за законодавством України та зарубіжних держав (п. п. 1.3). Герменевтичний метод дослідження

використано з метою тлумачення змісту окремих термінів вітчизняного і зарубіжного законодавства та їх сутнісних ознак, які аналізувались у контексті дисертаційного дослідження (п. п. 2.1, 2.2, 2.3, 2.4). Системно-структурний та формально-логічний методи застосовано у процесі аналізу злочинів, передбачених частинами четвертою–восьмою ст. 158 та частиною 3 ст. 160 КК України, у світлі традиційного для вітчизняної науки кримінального права поділу на об'єктивні та суб'єктивні ознаки складів досліджуваних злочинів (п. п. 2.1, 2.2, 2.3, 2.4). Метод моделювання дозволив запропонувати більш досконалу, з позиції автора, редакцію частин четвертої–восьмої ст. 158 та частини третьої ст. 160 КК України щодо формулювання підстав кримінальної відповідальності за фальсифікацію підсумків голосування на виборах та референдумі (п. п. 2.1, 2.2, 2.3, 2.4).

Емпіричною базою дослідження є 28 матеріалів кримінальних та адміністративних справ, розміщених в Єдиному державному реєстрі судових рішень (вироки судів, а також постанови щодо відміни постанов про відмову у відкритті кримінального провадження щодо фальсифікації підсумків голосування на виборах та референдумі). У межах дисертаційного дослідження здійснено соціологічне опитування 400 респондентів серед фахівців у галузі права та населення м. Одеси та Одеської області щодо поширеності фальсифікації підсумків голосування, ефективності передбачених діючим кримінальним законодавством України покарань та напрямків удосконалення покарань за злочини, які посягають на виборчі та референдні права.

Наукова новизна одержаних результатів. Дисертація є першим у вітчизняній науці кримінального права спеціальним комплексним дослідженням кримінальної відповідальності за фальсифікацію підсумків голосування на виборах та референдумі з урахуванням змін та доповнень у кримінальному законодавстві України.

Новизна дослідження конкретизується в одержаних наукових результатах, сформульованих у теоретичних та практичних висновках і пропозиціях, зокрема:

вперше:

запропоновано визначити поняття підроблення підсумків голосування як діяння, що посягає на передбачений законодавством порядок установлення результату підсумків голосування, які фіксуються у відповідному протоколі комісії;

запропоновано типологію підходів щодо визначення законодавчих способів конструювання підстав кримінальної відповідальності за фальсифікацію підсумків голосування в законодавстві зарубіжних країн на:

- 1) способи конструювання, за яких такий склад злочину не виокремлюється;
- 2) способи конструювання, за яких фальсифікація підсумків голосування є складовою частиною інших підстав кримінальної відповідальності злочинів проти виборчих та референдних прав;
- 3) способи конструювання, за яких

досліджуваний склад злочину представлено лише однією формою;
4) способи конструювання, за яких такий склад злочину представлено декількома формами;

запропоновано обчислювати строк позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю, а також позбавлення права обирати та бути обраним, у разі запровадження зазначеного покарання, у «виборчих процесах» замість «років»;

обґрунтовано необхідність виокремлення частин четвертої–восьмої ст. 158 КК України в окрему норму, при цьому положення частини першої ст. 158-1 КК України пропонується об'єднати зі складом злочину, передбаченим у частині четвертій ст. 158 КК України, положення частини другої ст. 158-1 КК України вилучити, а діяння, що підпадають під ознаки зазначеного складу злочину, кваліфікувати як пособництво у вчиненні злочину, передбаченого положеннями частини восьмої ст. 158 КК України;

удосконалено:

розуміння безпосереднього об'єкта злочину фальсифікації підсумків голосування, конструкції об'єктивної сторони частини п'ятої ст. 158 КК України, форм реалізації кримінальної відповідальності за фальсифікації підсумків голосування на виборах та референдумі;

правила кваліфікації дій співучасників у разі умисного надання членом виборчої комісії або комісії з референдуму можливості проголосувати за іншу особу чи проголосувати більше ніж один раз, або надання виборчого бюлетеня чи бюлетеня для голосування на референдумі особі, яку не включено до списку виборців;

набуло подальшого розвитку:

соціально-правове та соціально-політичне обґрунтування криміналізації дій, пов'язаних із фальсифікацією підсумків голосування на виборах та референдумі;

положення про взаємозв'язок змісту виборчих та референдних правовідносин з механізмом посягання на них та їх відновленням; характеристика правового статусу членів комісій та виборців і особливостей кваліфікації злочинів проти виборчих та референдних прав;

обґрунтування необхідності запровадження такого нового виду покарання, як «позбавлення права обирати та бути обраним», збільшення строку призначення позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю у виборчому процесі як основного, так і додаткового покарання.

Практичне значення отриманих результатів. Основні положення і висновки, викладені в дисертаційному дослідженні, можуть бути використані:

у сфері законотворчості – при вдосконаленні положень кримінального законодавства, зокрема, положень частин четвертої–восьмої ст. 158 та частини третьої ст. 160 КК України;

у науково-дослідницькій сфері – для подальших наукових розвідок проблем кримінальної відповідальності за фальсифікацію підсумків голосування на виборах та референдумі;

у навчально-методичній роботі – при викладанні Особливої частини кримінального права України та спецкурсів із кримінального права зарубіжних держав і порівняльного кримінального права, при підготовці відповідних розділів підручників, навчальних посібників (Акт впровадження в навчальний процес та наукову роботу від 20.09.2013 р., затверджений проректором з наукової роботи та міжнародних зв'язків Міжнародного гуманітарного університету В.Д. Берназом);

у сфері правозастосування – як загальні рекомендації щодо підвищення ефективності діяльності судових та правоохоронних органів (Акт впровадження в практичну діяльність органів прокуратури від 18.09.2013 р., затверджений прокурором м. Одеса Г.О. Фуртатом).

Апробація результатів дослідження. Результати дослідження було апробовано на: Міжнародній науковій конференції професорсько-викладацького складу, присвяченій 15-річчю НУ «ОЮА» «Правове життя сучасної України» (м. Одеса, 20–21 травня 2011 р.); Міжнародній науковій конференції «Теоретичні та практичні проблеми забезпечення сталого розвитку державності та права» (м. Одеса, 30 листопада 2012 р.); Міжнародній науково-практичній конференції професорсько-викладацького складу «Правове життя сучасної України» (м. Одеса, 20–21 квітня 2012 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Правова держава: історія, сучасність та перспективи формування в Україні» (м. Ужгород, 16–17 лютого 2013 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Перспективні напрямки розвитку сучасної юридичної науки» (м. Сімферополь, 16–17 березня 2013 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Законодавство України: недоліки, проблеми систематизації та перспективи розвитку» (м. Херсон, 1–2 березня 2013 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Правове життя сучасної України» (м. Одеса, 16–17 травня 2013 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Реформування законодавства України та розвиток суспільних відносин в Україні: питання взаємодії» (м. Херсон, 30–31 березня 2013 р.).

Публікації. Основні результати дисертаційного дослідження викладено у двадцяти публікаціях, сім з яких – наукові статі, опубліковані у фахових виданнях, перелік яких затверджено МОН України, одну статтю опубліковано у зарубіжному виданні.

Структура дисертації обумовлена метою і предметом дослідження і складається зі вступу, трьох розділів, що включають дев'ять підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатку. Загальний обсяг дисертації становить 228 сторінок, із них основного тексту – 197 сторінок. Список використаних джерел налічує 224 найменування і розміщений на 26 сторінках. Додаток викладено на 5 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ

У **Вступі** обґрунтовано актуальність теми дослідження, зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, визначено мету, завдання, об'єкт та предмет дослідження, охарактеризовано його методологію та емпіричну базу, розкрито наукову новизну і практичне значення одержаних результатів, а також наведено кількість публікацій та структуру роботи.

Перший розділ «Теоретико-методологічні засади дослідження кримінальної відповідальності за фальсифікацію підсумків голосування на виборах та референдумі» складається з трьох підрозділів і присвячений дослідженню соціально-правової обумовленості, історії становлення кримінальної відповідальності за фальсифікацію підсумків голосування на виборах та референдумі, аналізу зарубіжного кримінального законодавства щодо фальсифікації підсумків голосування на виборах та референдумі.

У **підрозділі 1.1. «Соціально-правова обумовленість кримінальної відповідальності за фальсифікацію підсумків голосування на виборах та референдумі»** розкрито методологічні основи дослідження кримінальної відповідальності за фальсифікацію підсумків голосування на виборах та референдумі. Проаналізовано поняття, зміст кримінальної відповідальності, досліджено соціально-правові чинники, що обумовили запровадження кримінально-правової норми у КК України. Виявлено, що деталізацію ознак складів злочинів, передбачених у частинах четвертій–восьмій ст. 158 КК України, обумовлено соціально-політичними подіями, що відбувалися під час виборів у 2004–2006 рр. Дослідження виборчого законодавства свідчить, що окремі поняття та терміни з виборчого законодавства, які й досі використовуються у положеннях КК України, втратили актуальність у межах виборчого процесу та виборчого законодавства України.

При формулюванні ознак складу злочину зазначена ситуація обумовлює необхідність зменшення кількості понять та термінів із виборчого законодавства, що використовуються у КК України, спрощення конструкцій складів злочинів. У виборчому законодавстві відсутнє поняття «підсумки голосування», у зв'язку з чим у роботі запропоновано визначення зазначеного поняття, що сприятиме застосуванню частин четвертої–восьмої ст. 158, частини третьої ст. 160 КК України.

У **підрозділі 1.2. «Історія становлення кримінальної відповідальності за фальсифікацію підсумків голосування на виборах та референдумі»** встановлено, що посягання на правовідносини, які виникають у зв'язку з реалізацією виборчих та референдних прав на різних етапах розвитку законодавства, належали до різних родових об'єктів кримінально-правового посягання: спочатку до порушення порядку управління, до службових злочинів, потім – до злочинів, які посягають на права особи.

У дореволюційному кримінальному законодавстві склади злочинів щодо фальсифікації підсумків голосування на виборах та референдумі було

нерозривно пов'язано з іншими складами злочинів. Кримінальна відповідальність за злочини цієї категорії мала декларативний характер, оскільки самі вибори були становими.

У початковому періоді формування радянського кримінального законодавства існував такий вид покарання, як «позбавлення виборчих прав». Зазначений вид покарання застосовувався як за злочини, пов'язані з виборами, так і за інші злочини, що не посягали на виборчі та референдні права поряд з іншими видами покарань та не мав самостійного характеру. Положення ст. 128 КК 1960 р. містило одну із форм фальсифікації підсумків голосування на виборах та референдумі. Із прийняттям КК України в редакції 2001 р. та до 2006 р. одну з діючих форм фальсифікації підсумків голосування на виборах та референдумі було передбачено у положеннях частини третьої ст. 158 КК України як «неправильний підрахунок голосів».

У *підрозділі 1.3. «Аналіз зарубіжного кримінального законодавства щодо фальсифікації підсумків голосування на виборах та референдумі»* здійснено дослідження кримінального законодавства держав СНД та Західної Європи, в результаті якого встановлено, що положення частин четвертої–восьмої ст. 158 КК України є найбільш близькими до положень ст. 142-1 КК Російської Федерації.

У більшості держав Західної Європи відповідальність за фальсифікацію підсумків голосування на виборах та референдумі або є взагалі відсутньою, або її встановлено одним складом злочину без деталізації ознак складу злочину порівняно зі складами злочинів, передбачених положеннями частин четвертої–восьмої ст. 158 КК України. У кримінальному законодавстві зарубіжних країн система покарань включає такий вид покарання як «позбавлення права обирати та права бути обраним». За результатами дослідження цього виду покарання зроблено висновок, що при його застосуванні ступінь досягнення такої мети покарання як «спеціальна превенція» є достатньо високим.

Запропоновано типологію підходів до визначення законодавчих способів конструювання підстав кримінальної відповідальності за фальсифікацію підсумків голосування у законодавстві зарубіжних країн на: 1) способи конструювання, за яких такий склад злочину не виокремлюється; 2) способи конструювання, за яких фальсифікація підсумків голосування є складовою частиною інших підстав кримінальної відповідальності злочинів проти виборчих та референдних прав; 3) способи конструювання, за яких досліджуваний склад злочину представлено лише однією формою; 4) способи конструювання, за яких такий склад злочину представлено декількома формами.

Другий розділ «Підстави кримінальної відповідальності за фальсифікацію підсумків голосування на виборах та референдумі» складається з чотирьох підрозділів і присвячений аналізу підстав кримінальної відповідальності за фальсифікацію підсумків голосування на

виборах та референдумі, об'єктивних та суб'єктивних ознак складів злочинів щодо фальсифікації підсумків голосування на виборах та референдумі.

У **підрозділі 2.1. «Об'єкт фальсифікації підсумків голосування на виборах та референдумі»** розглянуто точки зору науковців на поняття об'єкта злочину та обґрунтовано, що безпосереднім об'єктом злочинів досліджуваної категорії необхідно розуміти правовідносини, які виникають у зв'язку з реалізацією громадянами України виборчих та референдних прав під час підведення підсумків голосування та результатів голосування на виборах і референдумі.

Досліджено структурні елементи об'єкта фальсифікації підсумків голосування на виборах та референдумі і здійснено відмежування документів, протоколів, скриньок та інших предметів злочинів від засобів та знаряддя злочину.

У **підрозділі 2.2. «Об'єктивна сторона фальсифікації підсумків голосування на виборах та референдумі»** здійснено системний аналіз об'єктивної сторони злочинів, передбачених положеннями частин четвертої–восьмої ст. 158, частини третьої ст. 160 КК України, та зроблено висновок про надмірне застосування бланкетного способу конструювання диспозиції зазначених кримінально-правових норм, наслідком чого є дублювання положень частин п'ятої та шостої ст. 158 КК України, а також суперечність між положеннями частини третьої ст. 160 КК України та положеннями частини сьомої ст. 158 КК України як загальної та спеціальної кримінально-правової норми за відсутності підстав для запровадження спеціальної кримінально-правової норми.

За конструкцією більшість складів злочинів є формальними, а матеріальними є лише ті склади злочинів, в яких фальсифікація підсумків голосування призвела до зміни результатів голосування або до неможливості визначення волевиявлення виборців. Указані неузгодженості запропоновано усунути в новій редакції ст. 158-1 КК України, в якій пропонується виокремити підставу кримінальної відповідальності за фальсифікацію підсумків голосування на виборах та референдумі.

У **підрозділі 2.3. «Суб'єкт фальсифікації підсумків голосування на виборах та референдумі»** здійснено дослідження суб'єкта злочину фальсифікації підсумків голосування, за наслідками якого виявлено, що у більшості випадків такий суб'єкт є спеціальним – виборець (частини четверта, сьома, восьма ст. 158, частина третя ст. 160 КК України) або член дільничної чи окружної (територіальної) виборчої комісії, та лише в деяких складах злочинів (частини п'ята–шоста ст. 158 КК України) – загальний суб'єкт злочину. Порушення зазначеними спеціальними суб'єктами своїх обов'язків, передбачених виборчим законодавством, створює відповідний склад злочину з фальсифікації підсумків голосування.

У разі спільної умисної участі загального суб'єкта і члена виборчої комісії або члена комісії з референдуму, дії указаних осіб необхідно кваліфікувати

як пособництво у скоєнні відповідного злочину. При цьому склад злочину, передбачений частиною восьмою ст. 158 КК України, вчинити неможливо без участі пособника в особі виборця або будь-якої іншої особи, якої не внесено до списку виборців на цій ділянці.

Спеціального статусу члена комісії указані суб'єкти набувають з моменту прийняття присяги, а виборці – з моменту настання складного юридичного факту: внесення до списку, явка на виборчу ділянку, отримання бюлетеня для голосування. Колегіальна участь членів комісії у вчиненні фальсифікації підсумків голосування є можливою у тих складах злочинів, які передбачено положеннями частин сьомої–восьмої ст. 158 та частини третьої ст. 160 КК України.

У разі колегіального вчинення злочину, кожен із членів виборчої комісії або комісії з референдуму притягується до кримінальної відповідальності самостійно з урахуванням результатів голосування кожного із членів відповідної комісії. У разі, якщо голова комісії проголосував проти або утримався, проте підписав і належним чином оформив завідомо неправильний підрахунок голосів, ігнорував незаконну видачу бюлетенів або незаконне оформлення протоколу, його дії слід кваліфікувати як пособництво у вчиненні відповідного злочину.

У підрозділі 2.4. *«Суб'єктивна сторона фальсифікації підсумків голосування на виборах та референдумі»* здійснено дослідження суб'єктивної сторони фальсифікації підсумків голосування, внаслідок чого зроблено висновок про те, що більшість складів злочинів може бути вчинено тільки з прямим умислом (частини четверта, п'ята, восьма ст. 158 КК України), а в такому складі злочину, який передбачено положеннями частин шостої–сьомої ст. 158 КК України, ставлення до наслідків є можливим як у формі умислу, так і у формі необережності, проте, у більшості випадків, останні склади злочинів є умисними. Вину у складі злочину, передбаченого положеннями частини третьої ст. 160 КК України, виражену за допомогою такої конструкції як «завідомість», необхідно визначати як умисну форму вини, оскільки зазначений склад злочину є формальним. Мотив та мета не є обов'язковими ознаками складів фальсифікації підсумків голосування на виборах і референдумі, проте у деяких випадках мають значення для кваліфікації. Емоції та емоційні стани також не є обов'язковими ознаками і не мають значення для кримінально-правової кваліфікації.

Третій розділ «Кримінально-правові наслідки фальсифікації підсумків голосування на виборах та референдумі за законодавством України» складається з двох підрозділів і присвячений аналізу покарань та особливостей їх призначення за злочини, що посягають на виборчі та референдні права.

У підрозділі 3.1. *«Покарання за фальсифікацію підсумків голосування на виборах та референдумі»* здійснено аналіз санкцій кримінально-правових норм, який свідчить про недостатнє застосування такого виду покарання, як

виправні роботи, суперечність між правилами застосування додаткових покарань та санкціями, в яких передбачено обов'язкове додаткове покарання у вигляді позбавлення права займати певні посади або займатися певною діяльністю у тих випадках, коли суб'єкт злочину є загальним.

Наведено додаткові доводи щодо необхідності запровадження такого нового виду покарання, як «позбавлення права обирати та бути обраним». Запропоновано обчислювати такі додаткові покарання, як «позбавлення права обирати та бути обраним», а також «позбавлення права займати певні посади або займатися певною діяльністю» через поняття «виборчий процес» замість поняття «роки».

Результати здійсненого соціологічного опитування підтверджують поширеність випадків фальсифікації підсумків голосування та те, що найбільш ефективними заходами кримінально-правового впливу, на думку респондентів, є заходи впливу, що унеможливають вчинення подібних злочинів у майбутньому, а також те, що більшість респондентів, діяльність яких не пов'язана з юриспруденцією, вважають за доцільне запровадження такого нового виду покарання як «позбавлення виборчих прав».

У підрозділі 3.2. «Призначення покарань, звільнення від покарань та їх відбування за фальсифікацію підсумків голосування на виборах та референдумі» розглянуто особливості призначення покарання за фальсифікацію підсумків голосування на виборах і референдумі. Встановлено, що призначення покарання за досліджувану категорію злочинів пов'язані з особливостями суб'єкта злочину, об'єктивної сторони складів злочинів і полягають у необхідності врахування особливостей винуватої особи, форм об'єктивної сторони фальсифікації підсумків голосування на виборах та референдумі.

ВИСНОВКИ

У результаті дослідження кримінальної відповідальності за фальсифікацію підсумків голосування на виборах та референдумі отримано такі висновки:

1. Під кримінальною відповідальністю за фальсифікацію підсумків голосування слід розуміти виражене в обвинувальному вирoku суду і засноване на кримінальному законі засудження особи, визнаної винуватою у вчиненні фальсифікації підсумків голосування, а також обмеження правового статусу особи, що полягає у позбавленні чи обмеженні її прав і свобод.

Підтримується позиція вчених щодо необхідності застосування такого поняття, як «підроблення» замість поняття «фальсифікація», а під поняттям «підсумки голосування» пропонується розуміти результат виборів, встановлення якого входить до компетенції/обов'язку та здійснюється відповідною виборчою комісією або комісією з референдуму, документальною формою вираження якого є протокол про встановлення

підсумків голосування або елементи протоколів територіальної виборчої комісії, комісії з референдуму або Центральної виборчої комісії та який є кінцевим етапом виборчого процесу.

Під підробленням підсумків голосування необхідно розуміти як діяння, яке посягає на передбачений законодавством порядок встановлення результатів голосування та має вираження у складанні неправдивих протоколів або внесенні до них завідомо неправдивих відомостей про результати голосування, що створює небезпеку чи призводить до неможливості визначити дійсне волевиявлення виборців або встановити дійсні результати референдуму на виборчій ділянці чи у відповідних виборах (референдумі).

2. Запровадження кримінальної відповідальності за фальсифікацію підсумків голосування за діючим кримінальним законодавством України обумовлено наступними чинниками: по-перше, така детальна регламентація порядку фальсифікації підсумків голосування пов'язана із соціальними конфліктами, що виникли під час виборів Президента України 2004 р., та виборів до Верховної Ради України, органів місцевого самоврядування 2006 р.; по-друге, кримінальна відповідальність за фальсифікацію підсумків голосування існувала і до запровадження зазначеного поняття у 2006 р., проте була представлена лише у двох формах об'єктивної сторони складу злочину, передбаченого ст. 158 КК України, а саме таких, як «...неправомірне використання виборчих бюлетенів, ... або неправильний підрахунок голосів ...».

Дослідження становлення законодавства про кримінальну відповідальність за фальсифікацію підсумків голосування свідчить про те, що конструкції складів злочинів були загальними та сформульованими шляхом вказівки на такі способи, як «підкуп», «змова» тощо. Кримінальна відповідальність мала лише декларативний характер, що обумовлювалося становістю виборів.

На початковому етапі розвитку кримінального законодавства за порушення порядку проведення виборів особи притягувалися до кримінальної відповідальності як за службові злочини, а позбавлення виборчих прав (пасивного та активного) розглядалось – як невід'ємний елемент більшості покарань, а за деякими законодавчими актами як окремий вид покарання. У КК 1960 р. злочини проти виборчих прав передбачалися ст. ст. 127, 128, 129, 129-1.

Передумовою прийняття ст. 158 КК України в редакції 2001 р., що встановлює відповідальність за фальсифікацію підсумків голосування, були окремі конструкції складів злочину, передбачених частиною другою ст. 127 КК УРСР, а також ст. 128 КК УРСР, проте змістовно більшість складів злочинів, закріплених у ст. 158 КК України, в радянському кримінальному законодавстві закріплено не було.

3. Дослідження кримінального законодавства держав СНД та Західної Європи щодо відповідальності за фальсифікацію підсумків голосування дає можливість запропонувати типологію підходів до визначення законодавчих способів конструювання підстав кримінальної відповідальності за фальсифікацію підсумків голосування на: 1) способи конструювання, за яких такий склад злочину не виокремлюється; 2) способи конструювання, за яких фальсифікація підсумків голосування є складовою частиною інших підстав кримінальної відповідальності злочинів проти виборчих та референдних прав; 3) способи конструювання, за яких досліджуваний склад злочину представлено лише однією формою; 4) способи конструювання, за яких такий склад злочину представлено декількома формами. Обрання того чи іншого типу має здійснюватися законодавцем з урахуванням підстав криміналізації (поширеності тих чи інших порушень тощо).

4. Основним безпосереднім об'єктом фальсифікації підсумків голосування необхідно розуміти правовідносини, що виникають у зв'язку з реалізацією громадянами України виборчих і референдних прав, під час підведення підсумків голосування та результатів голосування на виборах та референдумі. Предметом правовідносин є передбачений законом порядок та об'єктивний результат волевиявлення громадян. Учасниками правовідносин є всі учасники виборчого процесу, а змістом правовідносин – сукупність прав та обов'язків стосовно реалізації права обирати та бути обраним. Спосіб посягання на правовідносини, що охороняються положеннями КК України, є таким, як «із середини» – у разі, якщо злочин вчиняється виборцем, та «ззовні», якщо злочин вчиняється спеціальним суб'єктом злочину або особою, яка не є виборцем.

5. Пропонується положення частин четвертої–восьмої ст. 158 КК України виділити в окрему статтю КК України, а положення частини першої ст. 158-1 КК України «Голосування виборцем, який бере участь у виборах або референдумі на виборчій дільниці більше ніж один раз ... » об'єднати зі складом злочину діючої редакції частини четвертої ст. 158 КК України. При цьому обґрунтовується необхідність виключення частини другої ст. 158-1 із КК України.

6. Дослідження суб'єкта злочину фальсифікації підсумків голосування свідчить про те, що у більшості випадків суб'єктом злочину, як правило, є спеціальний суб'єкт злочину – виборець (у частинах четвертій, сьомій, восьмій ст. 158, частині третій ст. 160 КК України), або член дільничної чи окружної (територіальної) виборчої комісії. У деяких складах злочинів суб'єкт злочину є загальним (частини п'ята та шоста ст. 158 КК України). Порушення указаними спеціальними суб'єктами своїх обов'язків, передбачених виборчим законодавством, створює відповідний склад злочину з фальсифікації підсумків голосування.

Спеціального статусу члена комісії вказані суб'єкти набувають з моменту прийняття присяги, а виборці – з моменту настання складного

юридичного факту: внесення до списку, явка на виборчу дільницю, отримання бюлетеня для голосування.

Колегіальна участь членів комісії у вчиненні фальсифікації підсумків голосування є можливою у складах злочинів, передбачених положеннями частин сьомої–восьмої ст. 158, частини третьої ст. 160 КК України. У разі колегіального вчинення кожен із членів виборчої комісії або комісії з референдуму підлягає самостійній відповідальності з урахуванням результатів голосування кожного із членів відповідної комісії.

7. Дослідження суб'єктивної сторони фальсифікації підсумків голосування свідчить, що більшість складів злочинів може бути вчинено тільки з прямим умислом (частини четверта, п'ята, восьма ст. 158 КК України), а у складах злочинів, передбачених положеннями частин шостої–сьомої ст. 158 КК України, ставлення до наслідків є можливим як у формі умислу, так і у формі необережності, проте, в цілому – ці склади злочинів є умисними.

8. Необхідним є встановлення збільшених строків позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю у виборчому процесі на строк від одного до двох виборчих процесів у разі призначення як додаткового покарання або на строк від одного до трьох виборчих процесів у разі призначення як основного покарання.

Необхідним є запровадження нового додаткового виду покарання – позбавлення права обирати та бути обраним. Строк відбування зазначеного покарання може становити від одного до трьох виборчих процесів. Строк обчислення покарання у вигляді позбавлення виборчих прав, а також позбавлення права займатися певними видами діяльності або обіймати певні посади пропонується визначати через «виборчий процес», а не через «роки». У зв'язку з цим, запропоновано внести зміни до ст. 73 КК України.

Результати соціологічного опитування свідчать про те, що більшість респондентів, діяльність яких не пов'язана з юриспруденцією, вважають за доцільне запровадження такого нового виду покарання, як «позбавлення виборчих прав».

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ АВТОРОМ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ:

1. Колодін Д.О. Позбавлення виборчого права як вид покарання: зарубіжний досвід, європейські стандарти та перспективи запровадження в Україні / Д.О. Колодін // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право». – Вип. 19. – Т. 4. – Ужгород, 2012. – С. 55–58.

2. Колодін Д.О. Кримінальна відповідальність за фальсифікацію виборчої документації за законодавством країн Західної Європи / Д.О. Колодін // Актуальні проблеми політики : зб. наук. праць / гол. ред. С.В. Ківалов; відп. за вип. Л.І. Кормич. – О. : Націон. ун-т «Одеська юридична академія» :

Південноукраїнський центр гендерних проблем, 2012. – Вип. 44. – С. 182–190.

3. Колодін Д.О. Особливості кримінальної відповідальності за фальсифікацію виборчої документації за законодавством окремих країн Західної Європи / Д.О. Колодін // Актуальні проблеми політики : зб. наук. праць / гол. ред. С. В. Ківалов ; відп. за вип. Л.І. Кормич. – О. : Націон. ун-т «Одеська юридична академія» : Південноукраїнський центр гендерних проблем, 2012. – Вип. 46. – С. 193–200.

4. Колодін Д.О. Особливості конструювання закону, що встановлює кримінальну відповідальність за фальсифікацію виборчої документації в Україні та країнах Європейського Союзу / Д.О. Колодін // Вісник прокуратури. – К. : Істина, 2012. – № 12 (138). – С. 78–83.

5. Колодін Д.О. Підроблення підсумків голосування: до питання аналізу суб'єкта злочину / Д.О. Колодін // Юридичний вісник. – 2013. – № 3. – С. 155–161.

6. Колодін Д.О. Суб'єктивна сторона підроблення підсумків голосування на виборах та референдумі / Д.О. Колодін // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право». – 2013. – Вип. 22. – Т. 3. Ч. 2. – С. 41–45.

7. Колодін Д.О. Доцільність запровадження покарання у виді позбавлення виборчого права (до питання щодо вдосконалення кримінальної відповідальності за злочини проти виборчих прав громадян) / Д.О. Колодін // Актуальні проблеми політики : зб. наук. праць. / гол. ред. С. В. Ківалов; відп. за вип. Л.І. Кормич. – О. : Націон. ун-т «Одеська юридична академія» : Південноукраїнський центр гендерних проблем. – 2013. – Вип. 48. – С. 365–373.

8. Колодін Д.О. Кримінально-правова охорона в процесі реалізації політичних прав від фальсифікацій: передумови та ефективність / Д.О. Колодін // Правове життя сучасної України : матеріали міжнар. наук. конф. професор.-виклад. складу (м. Одеса, 20–21 травня 2011 р.). – Т. 2 / відп. ред. д-р юрид. наук, проф. В.М. Дрьомін; Національний університет «Одеська юридична академія». – О. : Фенікс, 2011. – С. 262–264.

9. Колодін Д.О. Кримінальна відповідальність за фальсифікацію виборчої документації за кримінальним законодавством європейських та інших зарубіжних країн: порівняльно-правове дослідження / Д.О. Колодін // Актуальні проблеми європейської інтеграції : зб. статей з питань європейської інтеграції та права. – Вип. 7 / за ред. Д.В. Ягунова. – Суми : ПП Кочубей Н.В., 2011. – С. 132–167.

10. Колодін Д.О. Окремі аспекти кримінальної відповідальності за фальсифікацію виборчої документації в США / Д.О. Колодін // Правове життя сучасної України : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. професор.-виклад. складу (м. Одеса, 20–21 квітня 2012 р.). – Т. 2 / відп. за вип. д-р.

юрид. наук, проф. В.М. Дрьомін ; Націон. ун-т «Одеська юридична академія». – О. : Фенікс. – С. 296–298.

11. Колодін Д.О. Соціальна обумовленість відповідальності за злочини проти виборчих прав громадян: результати соціологічних досліджень / Д.О. Колодін // Теоретичні та практичні проблеми забезпечення сталого розвитку державності та права : матеріали міжнар. наук. конф. (м. Одеса, 30 листопада 2012 р.) Т. 2 / відп. за вип. д-р. юрид. наук, проф. В.М. Дрьомін ; Націон. ун-т «Одеська юридична академія». – О. : Фенікс, 2012. – С. 232–234.

12. Колодін Д.О. Кримінальна відповідальність за фальсифікацію виборчої документації за кримінальним законодавством США / Д.О. Колодін // Актуальні проблеми європейської інтеграції : зб. статей з питань європейської інтеграції та права. – Вип. 8 / за ред. Д.В. Ягунова. – О. : Фенікс, 2012. – С. 192–196.

13. Колодін Д.О. Ознаки та особливості електоральної злочинності в Україні / Д.О. Колодін // Правова держава: історія, сучасність та перспективи формування в Україні : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Ужгород, 16–17 лютого 2013 р.). – Херсон : Видав. дім «Гельветика», 2013. – С. 191–193.

14. Колодін Д.О. Покарання за злочини, що посягають на виборчі права громадян: сутність, спрямованість та досвід європейських країн / Д.А. Колодин // Перспективные направления развития современной юридической науки : материалы междунар. науч.-практ. конф. (г. Симферополь, 16–17 марта 2013 г.). – Симферополь : науч. объедин. «Юридическая мысль», 2013. – С. 124–125.

15. Колодін Д.О. Особливості об'єкта злочину, передбаченого статтею 158 КК України / Д.О. Колодін // Актуальні проблеми правознавства : наук. зб. юрид. ф-ту ТНЕУ / редкол.: М.О. Баймуратов [та ін.]. – Тернопіль : Вектра, 2013. – Вип. 1 (3). – С. 277–286.

16. Колодін Д.О. Сутність поняття «вибори» в контексті дослідження виборчого процесу / Д.О. Колодін // Законодавство України : недоліки, проблеми систематизації та перспективи розвитку : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Херсон, 1–2 березня 2013 р.). – Херсон : Видав. дім «Гельветика», 2013. – С. 126–127.

17. Колодин Д.А. Объект фальсификации итогов голосования на выборах и референдуме согласно УК Украины / Д.А. Колодин // Всероссийский журнал научных публикаций. – 2013. – № 4 (19). – С. 50–51.

18. Колодін Д.О. Кримінально-правові погляди Іммануїла Канта / Д.О. Колодін // Правове життя сучасної України : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 16–17 травня 2013 р.) Т. 2 / відп. за вип. д-р. юрид. наук, проф. В.М. Дрьомін; Націон. ун-т «Одеська юридична академія». – О. : Фенікс, 2013. – С. 353–355.

19. Колодін Д.О. Основи порівняльного дослідження кримінального законодавства, що встановлює відповідальність за фальсифікацію виборчої

документації в контексті дотримання міжнародних стандартів / Д.О. Колодін // Реформування законодавства України та розвиток суспільних відносин в Україні: питання взаємодії : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Ужгород, 30–31 березня 2013 р.). – Херсон : Видав. дім «Гельветика», 2013. – С. 183–186.

20. Колодін Д.О. Кримінальна відповідальність за фальсифікацію виборчої документації в окремих країнах Азіатсько-Тихоокеанського регіону / Д.О. Колодін // Наукові читання, присвячені пам'яті В.М. Корецького : зб. наук. праць ; Київ. ун-т права НАН України; [редкол.: Ю.С. Шемшученко, Ю.Л. Бошицький, О.В. Чернецька та ін.]. – К. : Вид-во Ліра-К, 2013. – С. 71–74.

АНОТАЦІЯ

Колодін Д.О. Кримінальна відповідальність за фальсифікацію підсумків голосування на виборах та референдумі. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 – кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право. – Національний університет «Одеська юридична академія», Одеса, 2014.

Дисертацію присвячено дослідженню проблем кримінальної відповідальності за фальсифікацію підсумків голосування на виборах та референдумі. Запропоновано визначення поняття «підсумки голосування», розвинуто позицію вчених, які відстоюють необхідність застосування поняття «підроблення» замість поняття «фальсифікація» у положеннях ст. 158 КК України.

Проаналізовано розвиток законодавства України та зарубіжних країн щодо формування підстав кримінальної відповідальності за фальсифікацію підсумків голосування на виборах та референдумі. За результатами дослідження об'єктивних та суб'єктивних ознак фальсифікації підсумків голосування на виборах та референдумі запропоновано удосконалити підстави кримінальної відповідальності за фальсифікацію підсумків голосування шляхом викладення положень частин четвертої-восьмої ст. 158 КК України в окремій статті КК України.

Наведено додаткові аргументи щодо необхідності запровадження такого нового виду покарання, як «позбавлення права обирати та бути обраним» за злочини проти виборчих та референдних прав.

Ключові слова: фальсифікація підсумків голосування, підроблення, кримінальна відповідальність, удосконалення підстав кримінальної відповідальності, вибори, референдум, призначення покарання, позбавлення виборчих прав, виборчий процес.

АННОТАЦИЯ

Колодин Д.А. Уголовная ответственность за фальсификацию итогов голосования на выборах и референдуме. – Рукопись.

Диссертация на соискание научной степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.08 – уголовное право и криминология, уголовно-исполнительное право. – Национальный университет «Одесская юридическая академия», Одесса, 2014.

Диссертация посвящена исследованию проблем уголовной ответственности за фальсификацию итогов голосования на выборах и референдуме. Предложено определение понятия «итоги голосования», развивается позиция ученых, отстаивающих необходимость использования понятия «подделка» вместо понятия «фальсификация» в положениях ст. 158 УК Украины.

Под «подделкой итогов голосования» предлагается понимать деяние, посягающее на предусмотренный законодательством порядок определения результатов голосования, которое выражается в составлении ложных протоколов или внесении в них заведомо ложных сведений о результатах голосования, создает опасность или приводит к невозможности определения действительного волеизъявления избирателей или установления истинных результатов референдума.

Анализируются история развития и зарубежный опыт формирования оснований уголовной ответственности за фальсификацию итогов голосования на выборах и референдуме.

Исследование уголовного законодательства других государств свидетельствует о существовании таких способов формирования оснований уголовной ответственности за фальсификацию итогов голосования: 1) не рассматривается в качестве отдельного состава преступления; 2) предусматривается как одна из форм преступлений против избирательных и референдных прав; 3) предусматривается только одним обобщенным составом преступления; 4) представлено несколькими составами преступлений.

Внесено предложение об усовершенствовании оснований уголовной ответственности за фальсификацию итогов голосования путем объединения части первой ст. 158-1 УК Украины с частью четвертой ст. 158 УК Украины, а также путем исключения положений части второй ст. 158-1 из УК Украины. Положения частей с четвертой по восьмую ст. 158 УК Украины предлагается изложить в отдельной ст. 158-1 УК Украины в новой редакции.

Обосновывается необходимость введения такого нового вида наказания, как «лишение права избирать и быть избранным» за преступления против избирательных и референдных прав.

Предлагается увеличить срок такого вида наказания, как «лишение права занимать определенные должности и заниматься определенными

видами деятельности» за преступления, посягающие на избирательные и референдные права, а также использовать понятие «избирательный процесс» для исчисления срока лишения права занимать определенные должности или заниматься определенными видами деятельности в избирательном процессе, вместо использования такого понятия как «год».

Ключевые слова: фальсификация итогов голосования, подделка, уголовная ответственность, совершенствование оснований уголовной ответственности, выборы, референдум, назначение наказания, лишение избирательных прав, избирательный процесс.

SUMMARY

Kolodin D.O. Criminal liability for falsification of election and referendum. – Manuscript.

Dissertation for Candidate of Law degree, specialty 12.00.08. – Criminal law and criminology, criminal executive law. – National University «Odessa Academy of Law», Odessa, 2014.

The dissertation deals with the research into the problems of criminal liability for falsification of election and referendum results. The definition of the notion «election returns» was propounded in the course of the investigation; the scientific position of the researchers who uphold the necessity of application of the notion «forgery» instead of «falsification» in the provisions of Article 158 CC of Ukraine was further developed. Further, the history of evolution and foreign experience of formation of the grounds for criminal liability for falsification of election and referendum returns was analyzed.

Following the results of the research into objective and subjective characteristics of falsification of election and referendum returns the proposition was formulated to refine the grounds of criminal liability for the above said offence by way of stating the provisions of Article 158 parts 4 – 8, CC of Ukraine in a separate Article of CC of Ukraine.

Additional arguments were suggested concerning the necessity to establish a new type of penalty, namely «forfeiture of the right to elect and be elected» for the offences against election and referendum rights.

Key words: falsification of election returns, forgery, criminal liability, refinement of the grounds for criminal liability, elections, referendum, prescription of penalty, forfeiture of electoral rights, electoral process.